

Broedvogelinventarisatie Oelemars-Zandbergen

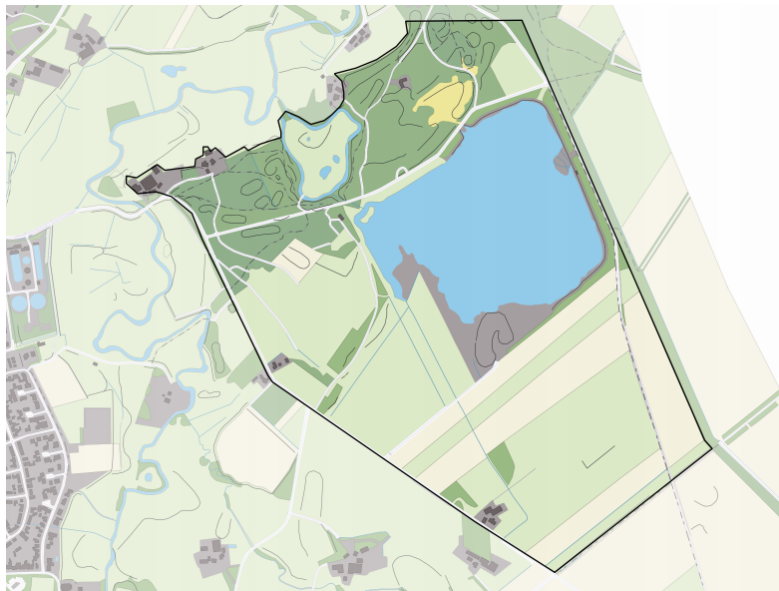
Waarom BMP?

In Nederland wordt door Sovon Vogelonderzoek Nederland het monitoren van broedvogels gestimuleerd via het Broedvogel Monitoring Project (BMP), teneinde inzicht te krijgen in de verspreiding van de Nederlandse broedvogels en de ontwikkeling van de populaties. Op honderden plaatsen in het land vindt jaarlijks een steekproef plaats door de broedvogels volgens een vastomlijnd onderzoeksmodel in vaste telgebieden jaar in jaar uit te monitoren. De gegevens worden mede gebruikt om jaarlijks de Vogelbalans uit te brengen, waarbij een overzicht wordt gepresenteerd van de populatieontwikkelingen. Ook worden deze gegevens gebruikt om vogels beter te beschermen en om natuurontwikkeling te bevorderen. Al met al een zeer waardevol project, dat ook nog eens bijzonder leuk is om te doen. Je ziet dan in de loop der jaren verschuivingen in de populaties in je eigen gebied, ziet het effect van ingrepen in de natuur en je levert bovendien een bijdrage aan het vogelonderzoek in Nederland.

Gebied

Dicht bij huis op 5 minuten fietsafstand ligt mijn BMP-plot Oelemars-Zandbergen. In het voorjaar van 2006, 2007, 2008, 2011, 2015, 2016, 2017, 2018 en 2020 heb ik er een broedvogelonderzoek (BMP-A = Broedvogel Monitoring Project Alle vogels) uitgevoerd in een gebied van 135,3 ha rondom de Oelemars-Zandbergen in de gemeente Losser. Het gebied is goed toegankelijk via een netwerk van kleine paadjes in het bosgebied en is zeer overzichtelijk in het agrarische deel. Als vergunninghouder kan ik ook binnen het terrein van de zandafgraving mijn onderzoek uitvoeren. Aangezien het gebied tegen de Duitse grens aan ligt, zijn er in het donker nogal wat ongewenste activiteiten, zodat ik het nachtelijk onderzoek naar uilen en rallen tot een minimum van 1 bezoek heb beperkt.

Aan de noordkant van de Ravenhorsterweg bevindt zich het gebied van de Zandbergen, een ijstijdrelict met stuifzanden die als oeverwallen langs de Dinkel gesitueerd zijn. Dit stuifzandgebied is grotendeels bedekt met gemengd bos met Eik, Grove den en Jeneverbes met een schrale onderbegroeiing. Het gebied is een uitloopegebied voor de bewoners van Losser en het wordt veel belopen door trimmers, hondenuitlaters en ruiters. Ook is hier een clubhuis van een scoutingvereniging, een trimbaan en een uitzichttoren. In het hart van de Zandbergen is een afgesneden meander van de Dinkel, die nog wel gedeeltelijk in verbinding staat met de hoofdstroom. Deze meander omsluit een drassig weiland en heeft zeer steile oevers.

Ten zuiden van de Ravenhorsterweg ligt zandafgraving de Oelemars. De oevers zijn beplant met dicht struweel en Eiken. Op de rand van water en land bevinden zich riet- en lisdoddencomplexen. Er is een betonnen oeverwaluwand in de zuidoosthoek van de zandafgraving. De afgraving is volop in gebruik en regelmatig is er een zandzuiger aanwezig die de zanddepots weer aanvult. Dagelijks zijn er vele zandtransporten vanuit het grote zanddepot.

Zuidelijk en westelijk van de afgraving ligt een zeer open gebied met maïs- en grasland. In 2014/2015 zijn in het kader van landinrichting Losser-Zuid diverse percelen herverkaveld, waarbij veel afrasteringen, een sleedoornbosje, ruige perceel scheidingen, bomen en een houtwal zijn verdwenen. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied is 135,3 ha. Daarvan bestaat ongeveer 32 ha uit bos, 23 ha uit open water, 78 ha uit akkers en grasland en 2,3 ha divers (bebouwing, tuinen, wegen, sloten, zanddepot). Op de kaart is het onderzoeksgebied omkaderd.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering, zoals omschreven in de Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek (*van Dijk en Boele, 2016*). Dit is een landelijk gestandaardiseerd onderzoek. Hierbij wordt niet naar nesten gezocht, maar worden de territoria op basis van het aantal waarnemingen, de tijd van het jaar en zang en gedrag van de vogels, in kaart gebracht. De veldkaarten worden omgezet in soortkaarten en met behulp van de handleiding worden geldige waarnemingen omgezet in territoria, waarbij de mate van broedzekerheid in 16 klassen wordt aangeduid. Er zijn 7 volledige rondes gelopen met steeds een verschillend startpunt, bestaande uit 1 avondbezoek, 5 vroege ochtendbezoeken waarbij bij zonsopgang werd begonnen en 1 ochtendbezoek. Ook dit jaar is de invoer van de gegevens via Autoclustering gedaan, waarbij het handmatige bepalen van de territoria is vervangen door een speciaal computerprogramma van Sovon. Ook is veel gebruik gemaakt van aanvullende waarnemingen buiten de reguliere tellingen o.a. tijdens het trektellen op telpost Oelemars en bezoeken aan de observatiehut. De gegevens zijn aan Sovon (Vogelonderzoek Nederland) overgedragen en zijn opgenomen in het landelijke bestand.

Resultaten

Nadat de balans was opgemaakt konden dit jaar 77 broedvogelsoorten op de lijst worden bijgeschreven. Van deze 77 soorten staan er 13 op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (*uitgave 2016*). Zowel het totale aantal soorten als het aantal soorten van de Rode Lijst is opmerkelijk hoog, zeker als het gerelateerd wordt aan de oppervlakte van 135 ha. Menig Twents natuurreserveaat haalt deze aantallen niet, maar de veelheid aan verschillende biotooptypen vormt de verklaring hiervoor.

In de volgende tabel staan alle soorten met het aantal territoria vermeld met daarbij ter vergelijking het aantal territoria in alle onderzoeksjaren.

De Oelemars in de vroege ochtend

Soort	2006	2007	2008	2011	2015	2016	2017	2018	2020
Dodaars	0	0	0	0	1	0	0	1	0
Fuut	3	2	5	6	3	5	4	5	6
Geoorde Fuut	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Knobbelzwaan	0	0	0	1	1	1	1	2	1
Kolgans	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	1	2	2	5	4	4	3
Soepgans	0	0	0	3	3	3	3	3	5
Grote Canadese Gans	0	0	0	0	1	2	1	1	1
Brandgans	3	2	2	4	7	2	3	7	0
Kol-xBrandgans	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	2	1	2	1	3	3	3	2	3
Bergeend	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Krakeend	1	1	1	0	1	1	1	1	2
Wilde Eend	10	13	6	5	9	6	5	10	7
Soepeend	1	2	1	3	1	0	0	0	0
Slobeend*	0	0	1	0	4	1	1	0	0
Kuifeend	1	3	2	1	2	2	1	1	4
Wespendief	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Sperwer	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Buizerd	1	1	1	1	2	2	2	1	2
Torenvalk*	0	1	3	1	0	1	0	1	1
Boomvalk*	0	1	1	0	0	0	1	0	0
Fazant	3	4	2	3	1	3	1	2	2
Patrijs*	2	3	2	1	0	1	1	0	0
Kwartel	0	0	0	0	1	2	0	1	0
Waterhoen	3	1	2	0	0	1	2	1	1
Meerkoet	4	6	6	3	8	6	4	5	3
Waterral	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Scholekster	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Kleine Plevier	2	1	2	2	2	2	2	2	4
Kievit	10	9	10	13	8	8	5	3	3
Houtsnip	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Wulp*	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Tureluur*	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Holenduif	2	4	3	2	3	1	3	3	5
Houtduif	25	33	25	28	22	32	23	35	28
Turkse Tortel	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Koekoek*	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bosuil	0	2	2	1	0	1	1	2	0
Ransuil*	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Steenuil*	1	1	1	1	2	2	1	1	1
IJsvogel	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Groene Specht	2	2	2	1	2	2	2	1	2
Zwarte Specht	1	1	2	1	1	1	1	1	2
Kleine Bonte Specht	1	3	1	1	2	1	4	2	2
Middelste Bonte Specht	0	0	0	0	1	1	0	1	0
Grote Bonte Specht	6	6	6	7	12	6	11	10	9
Boomleeuwerik	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Veldleeuwerik*	3	1	3	1	1	1	1	0	0
Boerenwaluw*	4	4	1	3	4	3	4	6	9
Huiswaluw*	1	2	6	9	1	0	0	0	0
Oeverwaluw	117	70	156	144	134	217	122	200	384
Boompieper	2	2	1	0	0	0	1	0	1
Witte Kwikstaart	5	6	7	6	5	4	5	4	4
Gele Kwikstaart*	1	2	1	4	4	8	8	5	5
Grote Gele Kwikstaart.	0	0	1	0	0	0	1	0	1
Winterkoning	20	29	24	9	29	29	25	27	28
Heggenmus	9	10	10	6	10	8	10	11	7
Roodborst	34	35	36	21	30	41	27	36	53
Nachtegaal*	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Zwarte Roodstaart	2	1	0	1	1	0	0	0	2
Gekraagde Roodst.	4	6	5	4	9	7	8	4	13
Roodborsttapuit	0	0	1	1	4	1	0	1	1

Merel	23	26	35	22	30	27	27	20	24
Zanglijster	7	4	6	7	9	7	8	7	11
Grote Lijster*	2	3	2	2	8	2	5	3	4
Kleine Karekiet	4	7	10	7	9	9	6	9	7
Spotvogel*	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Bosrietzanger	1	6	1	4	2	2	1	1	1
Braamsluiper	1	0	0	0	1	2	0	1	1
Grasmus	8	9	13	12	15	10	7	9	8
Fluiter	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Tuinfluiter	8	9	4	8	10	8	5	8	7
Zwartkop	32	22	23	40	39	34	35	44	53
Tjiftjaf	18	20	26	42	23	28	27	21	21
Fitis	23	21	20	28	29	33	23	27	23
Goudhaan	3	6	3	2	1	2	1	4	2
Vuurgoudhaan	1	0	0	0	0	0	3	0	0
Bonte Vliegenvanger	4	4	9	9	8	6	7	7	6
Grauwe Vliegenvanger*	0	3	4	1	3	2	5	4	3
Staartmees	4	4	2	3	5	3	2	4	1
Glanskop	5	7	5	5	7	7	5	6	8
Matkop*	4	3	4	2	1	2	1	1	1
Kuifmees	8	8	7	5	6	4	5	5	6
Zwarte Mees*	4	4	3	1	1	1	1	1	0
Pimpelmees	18	19	16	12	14	10	13	16	17
Koolmees	30	36	30	27	25	24	27	26	30
Boomklever	11	8	6	8	10	6	7	9	10
Boomkruiper	10	11	8	8	14	14	13	11	12
Wielewaal*	1	0	0	1	1	0	2	1	1
Gaai	6	3	4	7	5	1	4	1	4
Ekster	1	3	1	1	0	1	0	0	2
Kauw	1	2	1	1	3	2	1	2	5
Zwarte Kraai	2	6	2	3	3	2	1	2	2
Spreeuw	3	4	1	1	4	3	0	1	1
Huisemus*	1	2	1	4	7	5	4	4	6
Ringmus*	7	6	4	2	0	0	0	0	0
Vink	33	32	35	42	52	36	43	43	39
Groenling	2	2	0	1	3	3	0	0	0
Putter	0	0	0	2	2	2	1	2	1
Kneu*	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Goudvink	2	2	2	1	2	3	1	2	1
Appelvink	2	0	0	1	2	4	2	4	2
Geelgors	7	8	7	10	6	7	6	5	4
Rietgors	1	2	0	1	2	2	0	1	0
Aantal territoria	595	592	650	643	711	746	611	721	937
Aantal soorten	80	79	80	81	87	84	80	78	77

*Overzicht broedvogels BMP-plot Oelemars-Zandbergen
De Rode lijstsoorten staan in de tabel met een * aangegeven.*

Het aantal territoria bedroeg 937. Deze opmerkelijke stijging is geheel te danken aan het enorme aantal Oeverzwaluwen in de oeverzwaluwwand en in het aangrenzende zanddepot. Landelijk schaarse broedvogelsoorten (Z-soorten) zijn Grote Canadese Gans, Kleine Plevier, Wespendif, Steenuil, Zwarte Specht, Roodborsttapuit, Grote Gele Kwikstaart en IJsvogel. Minder algemene soorten waren Bergeend, Torenvalk, Buizerd, Wulp, Groene Specht, Kleine Bonte Specht, Oeverzwaluw, Wielewaal, Gele Kwikstaart, Braamsluiper, Appelvink en Geelgors.

Vergeleken met voorgaande jaren zijn er ook enkele soorten als broedvogel verdwenen.

Boerenlandvogels als Veldeleeuwerik, Scholekster en Patrijs hebben het nog lang volgehouden op de Oelemars, maar zijn nu niet meer aanwezig. Ook van Dodaars, Brandgans, Sperwer, Kwartel, Bosuil, Middelste Bonte Specht, Zwarte Mees en Rietgors konden geen geldige territoria worden vastgesteld, hoewel de vogels wel af en toe aanwezig waren. Nieuwkomer was de Bergeend, die hier nog niet eerder een territorium had.

Het was een goed jaar voor Soepgans, Kuifeend, Kleine Plevier, Holenduif, Boerenzwaluw, Oeverzwaluw, Roodborst, Gekraagde Roodstaart, Zanglijster, Zwartkop, Glanskop en Kauw, die hun hoogste aantallen tot nu toe bereikten.

Watervogels

De vele paartjes Brandganzen waren tot aan de datumgrens aanwezig, maar werden in het broedseizoen niet meer teruggezien. Een paartje Grote Canadese Gans was in het gehele broedseizoen in het gebied aanwezig, maar kwam niet tot broeden, evenals de Grauwe Gans en de Nijlgans. De 5 paren Soepganzen hadden dit jaar in totaal maar 3 jongen, want hun nesten waren grotendeels onder water gelopen na een langdurige regenperiode. Het paartje Knobbelzwanen had dit jaar geen nest. De IJsvogel broedt al jaren succesvol in de Zandbergen/Oelemars en komt vaak visjes halen voor de observatiehut op de Oelemars. Nieuwkomer was de Bergeend die met een paartje gedurende enkele weken aanwezig was. Van de Futen hebben 2 paren jongen voortgebracht.

Roofvogels en uilen

Een paartje Wespindief met vlinderbalts vertoonde zich enkele keren boven de Zandbergen. Torenvalk en Buizerd konden ook op de broedvogellijst worden bijgeschreven. Sperwer, Havik, Slechtvalk en Boomvalk waren soms aan het jagen in het gebied, maar er waren te weinig waarnemingen voor een geldig territorium.

Het gebied is 's avonds niet veilig genoeg om uitgebreid naar uilen te zoeken. Bij het eenmalige nachtbezoek was er maar 1 Steenuil te horen.

Steltlopers

De Kleine Plevier broedt jaarlijks op de Oelemars. Hier is perfect biotoop in de vorm van mineraal zand ruimschoots voorhanden. Van deze soort broeden in Twente hooguit 20 paren. De Kleine Plevier die voor de hut op het grind een nest inrichtte, kwam niet tot broeden. De 3 paartjes die het zanddepot als broedplaats uitkozen, hebben wel gebroed met als resultaat 3 jongen. Van de Kieviten hadden 2 paartjes jongen voortgebracht. De Wulp en de Scholekster hebben helaas niet gebroed.

Bebouwing

Bij een van de boerderijen zaten in de schuren 9 nesten van de Boerenzwaluw. Inmiddels zijn alle Ringmussen uit het onderzoeksgebied verdwenen, maar de open plekken zijn opgevuld door Huismussen. Bij 2 boerderijen zaten Zwarte Roodstaarten en Holenduiven. Alle erven hadden ook Gekraagde Roodstaarten. De Spreeuw werd op het erf van een van de boerderijen gezien.

Kolonievogels

De Huiszwaluw is inmiddels als kolonievogel verdwenen uit het gebied. De talrijkste kolonievogel was de Oeverzwaluw met 384 bewoonde nesten, waarvan 62 in de betonnen wand en 322 in het zanddepot. Dit is de grootste kolonie van de Oeverzwaluw in Twente.

Bosvogels

Bij de bosvogels werden dit jaar opmerkelijk veel Gekraagde Roodstaarten, Zwartkoppen en Roodborsten geteld. Fluiter, Zwarte Mees, Middelste Bonte Specht en Vuurgoudhaan waren dit jaar helaas afwezig.

Cultuurland

Opmerkelijk in 2015 was de spectaculaire groei van de Roodborsttapuit in cultuurland met allemaal succesvolle broedgevallen. Deze soort was in 2017 echter totaal verdwenen. De oorzaak lag in het verdwijnen van ruige perceel scheidingen door de landinrichting en het starten van een extra zanddepot. Dit jaar was er weer een territorium, dat zich later heeft verplaatst buiten het gebied. Opmerkelijk is de aanwezigheid van 5 paartjes Gele Kwikstaart. De Veldleeuwerik heeft het echter opgegeven evenals de Patrijs. Helaas zat de Patrijs dit jaar net 5 meter buiten het gebied.

Rietvelden

Het aandeel riet is vrij gering en in de strook is ook vrij smal, omdat er bij de oevers na 2 m het steil naar beneden gaat tot een diepte van 18 m. De Rietgors was er dit jaar niet, maar wel 7 Kleine Karekieten en een Bosrietzanger. De Waterral was net voor de datumgrens vertrokken. De rietstrook was in trek als nestplaats voor Fuut en Meerkoet. Het Waterhoen had ook een territorium, maar de nestplaats is niet gelokaliseerd.

Oeverzwaluwen in het zanddepot

Mijn dank gaat uit naar de firma Texploza voor de vergunning tot betreding van de zandafgraving en naar de familie Ter Linde voor betreding van hun erf voor het tellen van de zwalwnesten.

Ben Hulsebos